

Ключевые слова: логопедия, речевые нарушения, инновационные методы, коррекционная работа.

Turenko N.M.

NOWADAY DEVELOPMENTS OF LOGOPEDICS THEORY AND PRACTICALS

The publication presents analytical review of modern stage of development of speech therapy. Focuses on modern trends of theories and practices in the field of speech therapy, based on innovative techniques and technologies that are necessary for the correction of speech, the various forms of its violation. Specified contradictions, controversial and unresolved problems of modern speech therapy.

Key words: speech therapy, speech disturbances, innovative methods, remedial work.

УДК 378.091.21:629.7

Файнман І.Б.

РОЛЬ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО АВІАДИСПЕТЧЕРА

У статті розглянуто особливості професійної комунікації в авіаційній галузі та роль організації англomовної комунікації у підготовці майбутніх авіадиспетчерів. Підкреслено важливість забезпечення діалогічної взаємодії під час такого спілкування.

Ключові слова: спілкування, професійна комунікація, діалог, ведення радіообміну.

Професійна підготовка кожного фахівця визначається окремими вимогами ринку праці і властивостями самої професії. Цивільна ж авіація відноситься до галузі з особливими умовами реалізації виробничої діяльності, які визначають специфіку професійної підготовки майбутніх авіаційних спеціалістів. Однією з особливостей цієї професійної галузі є суворі вимоги до іншомовної підготовки авіафахівців та їх англomовної комунікативної компетенції на момент закінчення професійного навчання.

Вищі авіаційні навчальні заклади забезпечують опанування (досягнення) випускниками системи умінь та набуття відповідних компетенцій, які дозволять вирішувати типові завдання діяльності під час здійснення певних виробничих функцій. Згідно з освітньо-кваліфікаційною характеристикою, одним з типових завдань, що здійснюється в процесі технологічної виробничої функції та до виконання якої має бути готовий випускник-авіадиспетчер, є іншомовна професійна комунікація у формі ведення радіозв'язку з екіпажем повітряного судна, керуючись правилами ведення радіозв'язку і фразеології радіообміну та використовуючи відповідні радіозасоби. Неналежний рівень комунікативних навичок та ведення радіозв'язку англійською мовою складає великий відсоток причин аварійності на сучасному етапі, тому іншомовна підготовка до ведення радіообміну є зараз однією з пріоритетних складових професійної підготовки авіадиспетчерів, оскільки визначає надійність виконання польотів та безпечність авіаційного руху.

До розгляду питань англomовної комунікації майбутніх авіаторів, зокрема авіадиспетчерів, до ведення радіообміну звертались велика кількість науковців, які займаються розробками вимог до авіафахівців у Міжнародній організації цивільної авіації (W.Aiguo, H.Emery, A. Kukoves та ін.). Серед українських досліджень, пов'язаних з цією проблемою, можна виокремити дослідження Є.В.Кміти, Т.В.Тарнавської, В.В.Півень та ін.

Мета цієї статті – дослідити роль англomовної комунікації у професійній підготовці майбутнього авіадиспетчера.

Комунікацію в широкому розумінні тлумачать як вербальний процес створення, передачі та інтерпретації інформації. Хочемо підкреслити, що значення комунікації в соціалізації особистості взагалі важко недооцінити. Комунікація є універсальною умовою людського буття. По-перше, комунікація слугує каналом, по якому відбувається пізнання,

по-друге, є засобом, що розвиває індивідуальність; по-третє, є способом передачі досвіду та розвитку вмінь [4, с. 24]. Так, однією з характеристик комунікації є її соціальна сутність. На думку відомого психолога А. В. Петровського, людина стає особистістю у процесі спілкування, а процес розвитку особистості немислимий без спілкування. У комунікативній діяльності відбувається самопізнання та самореалізація особистості. Саме спілкування є важливим засобом розвитку особистості, духовне багатство якої залежить від різноманітності міжособистісних відносин і рівня комунікативної культури [7]. Проте, оскільки вербальна комунікація залежно від спрямування потоку мовлення може відбуватися як у монологічній, так і в діалогічній формі, вважаємо за доцільне наголосити саме на необхідності наявності в такій комунікації діалогічної взаємодії. Так, комунікація не зводиться суто до продукування мовлення, а включає як власне говоріння, так і сприймання.

Процес спілкування функціонує на основі певного фрагменту об'єктивно існуючої соціальної реальності, системи взаємообумовлених конкретних чинників об'єктивного і суб'єктивного плану, які залучають людину до мовленнєвого спілкування і визначають її поведінку в межах акту спілкування [3]. Крім того, комунікація відбувається на основі певної інформації, тобто характеризується змістовністю. Так, на основі вище зазначеного виокремлюються різні види комунікації залежно від ситуації та змісту: особиста, побутова, професійна тощо.

Проявом професійної комунікації авіадиспетчера на робочому місці є ведення радіообміну. Радіообмін цивільної авіації є актом мовленнєвої взаємодії, обміном професійною інформацією між екіпажем повітряного судна та наземними диспетчерськими службами та/або іншими повітряними суднами, що здійснюється за допомогою високоякісних каналів зв'язку. Зміст такому спілкуванню задають реальні обставини у зоні УВД, що виражаються у графічній та аудіовізуальній наочній формі на екранах приборів та пультів. Таким чином, радіообмін передбачає наявність двох сторін – учасників радіообміну, якими з боку повітря виступає командир екіпажу, а з боку землі – диспетчери взаємодіючих пунктів управління повітряним рухом. Відносини між учасниками-комунікантами визначаються встановленими правилами ведення радіообміну.

Радіообмін ґрунтується на принципах стислості та лаконічності, повноти та змістовності, ясності та однозначності або унеможливлення різнотлумачень [2, с. 43]. Процедуру радіотелефонного зв'язку чітко визначено законодавством України (Правила ведення радіотелефонного зв'язку та фразеології радіообміну в повітряному просторі України) та нормативними документами ІКАО (Міжнародної організації цивільної авіації). Відповідно до перших, передача ведеться у стислій формі, звичайним розмовним тоном з використанням стандартної фразеології, під час здійснення радіопередачі повинно забезпечуватися чітке та задовільне приймання повідомлень. Крім того, слід наголосити, що згідно з цими правилами англійська мова повинна застосовуватися на запит будь-якої бортової станції під час виконання контрольованих польотів на маршрутах та на міжнародних аеродромах.

Серед двох комунікантів представник диспетчерської служби є головним, оскільки саме ним здійснюється передача вказівок на борт літака і ведеться контроль за рухом повітряного судна; так, комуніканти відрізняються власними функціями у діалозі. Тому, диспетчер займає дещо вищу позицію порівняно з екіпажем в ієрархічних зв'язках комунікантів, а комунікація будується на вертикальних відносинах [1, с. 254].

Діалог радіообміну не передбачає зорового контакту між учасниками комунікації, відповідно поруч з мовним повідомленням у ньому відсутні невербальні коди жестів, рухів та міміки. Крім того, можливі ще й радіоперешкоди, які не завжди дозволяють сприйняти інтонацію мовлення. Отже, смислове навантаження повністю лягає лише на текст і слово як його одиницю, тому останні вимагають особливої уваги. Інші ж умови, пов'язані з особливими характеристиками праці операторів особливо складних систем управління, а саме: гіподинамічним режимом діяльності, перевантаженням, великою емоційною та інформаційною напруженістю, дефіцитом часу, складністю прийняття рішень в особливих

ситуаціях, теж мають значний вплив на процес перебігу радіообміну та продукування й сприйняття інформації її учасниками.

Відповідно до мети та завдань радіообміну між його учасниками застосовуються різні стратегії комунікативної взаємодії, а саме: інформування, запит, контроль (що реалізується в дозволі чи забороні). Відповідно, використовуються такі види мовленнєвих актів як квестиви (запити, уточнення), констативи (диспетчерські рекомендації, підтвердження прийому інформації, нерегламентовані форми), директиви (команди, розпорядження) та перформативи (доповіді про виконання), які виражаються у питальних, розповідних та спонукальних/імперативних реченнях.

Комунікативна ситуація, зумовлена чинниками безпеки польоту та відсутністю загроз для життя і здоров'я людей, віддзеркалюється у стандартному радіообміні. Комунікативна ситуація, зумовлена виникненням непередбачуваних ситуацій польоту, веде до нестандартного радіообміну [5]. Таким чином, радіообмін ЦА передбачає наявність текстів стандартних переговорів, які характеризуються заданістю тематики (необхідні етапи польоту та обов'язкові сходи радиообміну), особливою побудовою мовленнєвих форм згідно з правилами та стандартною фразеологією, та текстів, що відображають нестандартні ситуації ведення радіообміну [5].

Для текстів стандартних переговорів характерним є процес редукції, який змушує слухача відновити усе повідомлення. Передається лише логіко-семантична частина повідомлення, а аспектно-темпоральні дані можуть бути відновлені пілотом за допомогою екстралінгвістичних знань про ситуацію. Тобто, такі упущення направлені на зменшення морфологічних та синтаксичних характеристик, концентруючи увагу лише на значенні. Так, характерним є вживання обмеженого вокабуляру, переважно термінів та професійних понять, спрощена граматики, прості та еліптичні речення, чіткий порядок слів, повтори.

В умовах нестандартного радіообміну, коли стандартної фразеології не вистачає, значної ролі набуває природна мова, яка заповнює прогалини у комунікації. Проте, навіть у цьому випадку лексика обмежується ситуацією, а реєстр визначається соціальним статусом пілота та диспетчера. Тому у нестандартних ситуаціях радіообмін передбачає вибіркоче використання природної мови.

Отже, можна зробити висновок про те, що комунікативна діяльність під час виконання типового професійного завдання ведення радіообміну має низку специфічних рис та особливостей, які пов'язано як з мовними, так і екстралінгвістичними факторами перебігу цього процесу і тому вимагає від авіадиспетчерів спеціально сформованих у процесі їхньої іншомовної підготовки знань, навичок та вмінь.

Проте, якщо діалогічна природа самого радіообміну є неминуче зрозумілою та невіддільною, то освітній процес підготовки до таких актів мовленнєвої взаємодії часто нелогічно та необгрунтовано позбавлений такої характеристики як діалогічність взаємодії між суб'єктами. Слід наголосити, що педагогічний процес за своєю суттю є також актом обміну інформацією, однак ми наголошуємо на необхідності вибудови такого обміну саме на основі діалогу та рівноправності його суб'єктів.

Важливим у підготовці майбутніх авіадиспетчерів є те, що освітній процес має так би мовити подвійну комунікативність. Комунікація стосується одночасно як організаційної, так і змістовної сторони освітнього процесу, тобто розуміється як власне взаємодія викладача та студента в організації навчального процесу, так і спеціально організована професійна комунікація в режимі студент-студент, викладач-студент, студент-викладач та яка часто виявляється у штучних фрагментах ведення радіообміну. Спілкування під час підготовки майбутніх авіадиспетчерів до ведення радіообміну переважно відбувається іноземною мовою, а тому роль іншомовної комунікації у процесі підготовки авіафахівця є надзвичайно важливою.

Слід підкреслити, що у наявній на сьогодні організації освітнього процесу, зокрема і у підготовці майбутніх авіадиспетчерів, у якості способу обміну інформацією часто використовується однібічна форма комунікації. Так, надається перевага інформативній

стороні навчання та недооцінюється процесуальна, що сприяє засвоєнню студентами готових знань і нездатності самостійного їх здобуття та оперативного використання [6]. Такий монологізм перешкоджає індивідуалізації навчання, урахуванню особистісного начала студента та його самореалізації, він не відповідає комунікативній складовій сучасного життя. Ми вважаємо, що однобічна комунікація виправдана лише у разі відсутності або нестачі інформації, неможливості отримання її іншим способом, а на сьогодні у більшості випадків це є не так.

Таким чином, ефективнішою буде форма багатосторонньої комунікації, за якої можлива активність кожного суб'єкта освітнього процесу, відсутність явних заходів управління і контролю з боку педагога, зростання кількості комунікативних актів між самими студентами. Взаємодія ж студента з іншими суб'єктами освітнього середовища є важливою умовою самореалізації особистості студента: "лише через відносини з іншими індивідуальність формується та вільно самореалізується". Ключовою одиницею взаємодії суб'єктів освіти є діалог. Діалог виступає методологічним принципом, методом і способом проектування і реалізації освіти, в якому посилюється роль учня як суб'єкта навчальної діяльності, спрямованої на народження нових знань та особистісне освітнє прирощення. Діалог має на меті організацію продуктивної освітньої діяльності студента та його самореалізацію у процесі діалогу.

У діалогічному спілкуванні зникають суворо закріплені соціальні ролі "викладача" і "студента" [5], тобто стверджується особистісна рівність, відбувається центрація на потребах усіх суб'єктів освітнього процесу, спостерігається відсутність емоційної напруги.

Діалогічна структура іншомовної комунікації розширює спектр пізнавальних та професійних мотивів студента. Урахування його суб'єктності в освітній комунікації та надання йому можливості провадити активний вплив на перебіг навчального процесу посилює у студента інтерес до професії, відбувається емоційне та ціннісне наближення до неї, набуваються можливості вияву себе у ній та розвивається потреба професійного зростання. Включення студента в освітню комунікацію сприяє розвитку здатності особистості мобілізувати себе, цілеспрямовано та активно використовувати свої можливості для розв'язання завдань, тобто проводити саморегуляцію. Крім того, сутнісною складовою розвинутого діалогічного спілкування та міжособистісного сприйняття, яка дозволяє розуміння іншої особистості та усвідомлення того, як вона сама сприймається іншим партнером по комунікації, є рефлексія. Таким чином, у процесі діалогічного спілкування за рахунок рефлексивних процесів відбувається сприймання студентом себе через інших та інших крізь призму себе. Рефлексивні ж дії є однією з передумов формування готовності до професійної самореалізації.

Не менш значущим є те, що в освітньому процесі, який є відкритим для студентів у комунікативному плані, процес засвоєння ЗУН студентами є більш продуктивним. Кожен учасник комунікації має можливість, зустрічаючись, зіштовхуючись з позицією інших учасників, просуватися у процесі конструювання власного професійного знання. Діалог сприяє вираженню творчої активності студента, оскільки він дозволяє усвідомити свою значущість, зняти напруженість та невпевненість за рахунок посилення інтересу до навчального процесу. Така творча активність дозволяє взаємопов'язати різнопредметні фактори, цілісно сприймати ряд взаємопов'язаних навчальних проблем, діставати з пам'яті необхідну в даний момент інформацію, а отже, і отримувати ґрунтовніші знання та покращувати процес здобуття готовності до професійної самореалізації.

Так, значення комунікації та іншомовної комунікації, зокрема у процесі підготовки майбутніх авіадиспетчерів є беззаперечним, оскільки не лише готує фахівців до власне виконання професійної діяльності, яка вимагає високого рівня іншомовних комунікативних умінь, а й сприяє розвитку курсантів, їх самореалізації, самопрояву та виявленню своєї активності та творчості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Акимова О. В. Типология дискурса в профессиональной коммуникации / О. В. Акимова, М. И. Солнышкина // Актуальные проблемы теории коммуникации. – С.-Пб.: Изд-во С.-ПбГПУ, 2004. – С. 253–270.
2. Корчемный П. А. Психология летного обучения / Корчемный П. А. – М.: Воениздат, 1986. – 136 с.
3. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иностранному языку / Пассов Е. И. – М.: Русский язык, 1977. – 241 с.
4. Пронина О. П. Формирование диалогового мышления в профессиональном общении курсантов военного вуза: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Пронина Ольга Павловна. – Краснодар, 2005. – 160 с.
5. Сенько Ю. В. Учебный процесс: сотворчество педагога и учащегося / Ю. В. Сенько // Педагогика, 1997. – № 3. – С. 40–45.
6. Тарнавская Т. В. Методы обучения будущих авиадиспетчеров профессиональному английскому языку / Т. В. Тарнавская // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут": Філософія. Психологія. Педагогіка: Зб. наук. праць. – К.: НТУУ, 2007. – Вип. 2 (20). – С.134–138.
7. Шиянов Е. Н. Идея гуманитаризации образования в контексте отечественных теорий личности / Е. Н. Шиянов, И. Б. Котова. – Ростов-н/Д.: РИО АО "Цветная печать", 1995. – 314 с.

Файнман И.Б.

РОЛЬ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАЦИИ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО АВИАДИСПЕТЧЕРА

В статье рассматриваются особенности профессиональной коммуникации в авиационной сфере и роль организации англоязычной коммуникации в подготовке будущих авиадиспетчеров. Подчеркнута важность обеспечения диалогического взаимодействия в процессе такого общения.

Ключевые слова: общение, профессиональная коммуникация, диалог, ведение радиообмена.

Fainman I.B.

THE ROLE OF THE ENGLISH COMMUNICATION IN THE FUTURE AIR TRAFFIC CONTROLLERS' PROFESSIONAL TRAINING

The paper deals with the peculiarities of the professional communication in the field of aviation and the role of the English communication in the future air traffic controllers' training. The importance of providing dialogical cooperation in such communication is underlined.

Key words: communication, professional communication, dialogue, radiotelephony communication.

УДК 371.134:372

Ярошинська О.О.

ПРИНЦИПИ ПРОЕКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

На основі аналізу методологічних засад проектування освітнього середовища систематизовано загальні принципи середовищного проектування та визначено принципи, яких необхідно дотримуватись в контексті створення освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Введено в науковий обіг принцип співбуттєвості суб'єктів освітнього середовища та принцип участі в проектуванні всіх суб'єктів освітнього середовища професійної підготовки.